

Andreas Daniel Habichhorst   Johann Pistorius

**Disquisitionum Exegetico-Theologicarum super Illustriora Prophetarum Loca,
Praelectiones Publicas Sub Incudem Revocantium Tertia De Gladiis Gentium,
Verbo Evangelii Redargutorum, In Vomeres Convertendis Et Ternario Reiectionis
Judaeorum Inductivo Ex Jsai. II, v. 4 & 6**

Rostochi[i]: Wepplingius, 1687

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn733816517>

Druck   Freier Zugang

RU theol. 1687

Habichhorst, Andr. Dan.

DISQUISITIONUM EXEGETICO-THEOLOGICARUM
super

ILLUSTRIORA PROPHETARUM LOCA,
PRÆLECTIONES PUBLICAS
SUB INCUEM REVOCANTIUM

TERTIA

DE

GLADIIS GEN-
TIUM,
VERBO EVANGELII
REDARGUTORUM, IN
VOMERES CONVERTENDIS

ET

TERNARIO REJECTIONIS JUDÆORUM INDUCTIVO

Ex ISAÏ II, v. 4. 5. 6.

Quam

Auspice DEO- Homine,

Pl. Reverenda FCtate THEOL. consentiente,

PRÆSIDE

ANDREA DANIELE
HABICHHORSTIO,

S. TH. D. EJUSDEMQUE PROF. PUBL. ORD. & CONSIST.
DUC. ASSESSORE DESIGNATO,

In Celeberr. Univers. Rostoch. Aud. Majori,

Ad d. V. Febr. hor. mat. 1687.

publicæ collationi Academicæ sistit

JOHANNES PISTORIUS, Fridl. Mekelb.

Rostochi, Typis JOH. WEPPLINGII, Acad. Typogr

DEO
PATRIÆ
ET
PROMOTO.
RIBUS

LOCUS VI. JSAI. II. 4.

*Gladii lancesq; gentium, ad Ecclesiam Messia converforum ver-
boꝝ Evangelii ex Zion egressi redargutorum, in
vomeres falcesq; convertendi.*

Disp.
III.

§. I.

Sensum loci hujus (quem perinde ac præcedentem non tantum Micheas c. 4. 3. iisdem ferè verbis proponit; sed & Judæi aliorum trahunt) paucis pro instituti ratione indagaturis, cumq; simul ab abusu vindicaturis quæritur, num verba loci de *gladiis in vomeres convertendis* & belli studio non ampliùs sub regno Christi excolendo, sint accipienda juxta *literam* s. *proprie* ut & *absolute*, ita ut bella externa & corporalia in N. T. simpliciter damnentur & prorsus nulla tempore Christi, sed pax generalis & altissima sit futura? an vero *improprie* s. *metaphorice*, ut & *determinate*, de pace & tranquillitate spirituali & interna verorum regni Messia civium, ex qua fluit vel quam sequitur externæ pacis studium, locus sit intelligendus? Judæi, Soc. & Anabaptistæ aliq; fanatici modo priori, nos verò posteriori locum interpretamur. Judæis quoq; pollicem hic iterum quodammodo premit Grotius, hunc esse loci sensum, ad locum parallelum Mich. 4. 3. scribens: *Et Persæ & populi, qui sub eorum erunt imperio, insensissimi olim Judæis, ut Assyrii &c. altam cum Judæis pacem culturi sunt.* Idem l. 1. de jure belli ac pacis c. 2. §. 8. Vaticinium hoc *hypothetice*, sub conditione accipiendum esse putat, si sc. omnes populi legem Christi suscipiant atque impleant: nam si omnes Christiani sint & Christiane vivant, nulla fore bella &c. Ceterum fallit Grotius: Propheta enim hic de temporibus Messia sub ultima Monarchia vaticinatur, ceu patet ex præcedd. superiori Disputatione expositis. Numquid ergo locus ad tempora Persicæ s. secundæ Monarchiæ torquendus? Et quando Judæi tam altam sub Persis pacem habuerunt? numquid libri Esdræ, Nehemiæ & Esther de tanta pace testantur? Numquid tandem hypothesin licebit fingere, ubi in textu nulla apparet? Ut nihil nunc de *Hakspanio*

D

di.

dicamus, hyperbolicam locutionem hic statuente; nec quis enim in Scripturis S. hyperbolen temerè admitteret?

§. 2. Sensum autem Loci non proprium sed *metaphoricum* esse, eumq; de *fructu* agere, qui verbum Evangelii ex Zion inter Gentes vulgarum sequitur, & *interna ac spiritualis pax & tranquillitas* est, quæ fideles veri q; regni Messiae cives ita gaudent, ut consequenter externæ quoq; pacis sectatores sint avidissimi & studiosissimi, nec temerè bella moveant; quamvis externâ pace non ubiq; in mundo fruantur, probamus (1.) *ex analogia scripturarum V. & N. T.* Nam juxta vaticinium tam Dan. c. 7. 21. & c. 9. 26. quàm ipsius Christi ap. Matth. 24. 6. 7. 15. bella certè corporalia & externa tempore Christi sunt futura. Interim tamen Christus & Apostoli ejus spirituales internamq; pacem ac tranquillitatem Christianis promittunt, quam verè in Christum credentes ita cum DEO habent, licet externè à mundo affligantur Joh. 14. 27. Rom. 5. 1. Phil. 4. 3. ut inter se tanquam vera Christi membra externam quoque pacem sectentur Joh. 13. 34. Eph. 4. 3. seqq. eandemq; cum aliis, quantum in se, colant Rom. 12. 18. (2.) *Ex antecedentibus*, ubi Propheta primò de Regno & Ecclesiâ Messiae loquitur, ad quam multitudo gentium, svavissimâ doctrinâ Evangelii & verbi DEI prædicatione, quæ Hierosolymæ cœpit & dehinc per orbem terrarum resonuit, impulsa confluit, v. 2. & 3. Deinde in principio versus quarti, ex quo locus noster est desumptus, dicit, *Messiam judicaturum esse inter gentes* (sc. egressu Evangelii ex Zion excitatos) eosq; (ante tribunal quasi suum citatos) *corrupturum* h. e. non verberibus, sed verbo *redarguturum*: id enim Ebraum vult verbum וְהוֹכִיחַ a R. אָרְגַּו arguit certis argumentis & verbis convincendo, redarguit &c. Et quid obstat, si præcedentia illa versus hujus quarti verba וְהוֹכִיחַ בֵּין הַגּוֹיִם וְשֹׁמֵר רַבִּים לְעֵמִים h. e. & judicabit inter gentes & redarguet populos multos, ad proximè præcedens verbum וְהוֹכִיחַ. verbum Domini (ex Jerusalem egressum) referremus. Nam & Lutherus ad Loci paralleli Mich. 4. 3. verbum וְהוֹכִיחַ under wird richten in glos-

sa

sa dicit: *Gottes Wort wird in alle Welt kommen.* Igitur *verbum Evangelii* latè sumti (ad hoc enim iudicium lex & Ev. spectat) gentes iudicabit & *redarguet*, sc. de peccato (conf. Joh. 16. 8. 9. & resipiscences absolvet h. e. læto remissionis peccatorum nuncio, omnes inter gentes, factio Hierosolymæ initio, gratiose prædicando reficiet, conf. Luc. 24. 47. Hoc autem iudicio verbi Messiae spirituali selencho priori versus membro jam præmisso, mox Propheta eodem quoque versu *fructum* verbi Evangelii inter gentes vulgati s. iudicii Evangelici subjungit, qui fructus pariter spiritualis est, sc. *Pax & tranquillitas interna*, quam tamen, metaphorice describit verbis: *& constabunt* (sc. gentes verbo Evangelii sic iudicatae, redargutæ & absolutæ) *gladios suos in vomerem &c. nec amplius bellum discent*, h. e. spiritualement & internam habebunt cum Deo pacem, & consequenter pacem quoque; externam & corporalem cum aliis colent q. d. qui antea leones & lupi erant, h. e. truculenti & iniquitatibus dediti, avari & suistantium commodis vacantes, (unde dissensiones & denique certamina oriuntur) per Evangelii doctrinam mansuescent, omnia charitatis & benevolentiae in proximos officia exercebunt, & non tantum sui sed & proximi rationem habebunt. Huc tendit similis prophetia Isai. 11. 6. c. 65. 25. *habitabit lupus cum agno &c.* (3.) *ex historia & experientia*, quæ testatur, pacem externam tempore Christi perpetuam nunquam fuisse, sed potius bella & persecutiones Ecclesiam turbasse. Certè enim (verba sunt B. Calov. in *Bibl. illustr.* ad locum parallelum Mich. 4. 3.) sicut bellatum est ante Christum natum, ita bellatum etiam ipso nato & bellabitur inter gentes usque ad novissimam diem. Non igitur sentiendum est, Prophetam h. l. de publica & corporali pace in his terris loquitari. (4.) *Ex consensu veterum simul atque recentiorum Ecclesiae Doctorum*, qui certè *ἐποφύαδον* locum hunc de spirituali pace, quæ ap. veros Christi fideles viget, exponunt, vid. Irenæus l. 4. c. 6. 7. Tertull. l. 3. contra Marcion. cap. 21. Athanas. orat. de incarn. Verbi, Origen. contra Cels. l. 5. &c.

§. 3. Ubi verò notandum, quosdam Autores loci hujus verba: *Conflabunt gladios in vomeres* &c. non tantum de *fructu*, qui Evangelium inter gentes vulgatum s. Evangelicum hoc iudicium sequitur, sed etiam de *modo* regni Messiae per orbem terrarum propagandi & dilatandi exponere, quod sc. regnum Christi (Ecclesia & Religio) non vi externa, non bello, non bombardis gladiisq; sicut mundana, & sicut Religio Pontificia pridem & cum primis nuper in Gallia; sed pacatè & tranquillè propagetur, vid. *Prükn. in Vindic.* ad h. l. *Walb. Harm.* ad h. l. Quod modo verò hic *modus* propagandi regni Messiae per Evangelii sc. prædicationem, simul cum *fructu* Evangelii sic prædicati s. iudicii per Evangelium inter gentes exerciti, iisdem h. l. verbis indigitetur & quodmodò hæc consistant, nondum quidem perspicimus, licet ipsimet per aliorum vestigia ducti, neq; rem penitus ab initio perpendentes, similia in lectionibus ad h. l. docuerimus. Nam (1.) prædicatione Evangelii per infirmes (quam Autores illi *modum* & medium occupandi, propagandi & conservandi Regnum Christi dicunt) est *causa*; pax vero spiritualis (quem iidem Autores *fructum* Evangelii inter gentes vulgati appellant, vid. *B. Calovii Bibl. illustr.* ad locum parall. Mich. 4.3. p. 849.) est *effectus*. Nec (2.) de Apostolis vel eorū successoribus verbum prædicantibus eosq; nomine Messiae verbo iudicantibus & redarguentibus; sed de ipsis met gentibus sic iudicatis & redargutis hic dicitur, quod conflaturi sint gladios in vomeres &c. Si ergo locus hic de *fructu* agit qui Evangelicum hoc iudicium sequitur, & est pax spiritualis & effectus, certè idem iisdem verbis de *modo* Regni Messiae propagandi per prædicationem, qui est causa, simul agere nequit. Tantum de *sensu* Loci metaphorico.

§. 4. *Abusus* ejusdem conspicitur (1.) ap. *Judaos*, ex h. l. sic arguentes: Tempore Messiae tanta erit pax, ut gladii sint convertendi in vomeres, nec bellum amplius gerendum. Cum vero talis conversio nondum evenierit, sed potius bella & persecutiones inter Christianos regnent, quis credat, Messiam jam venisse

se

se, & Jesum Nazarenum, quem Christiani colunt, verum esse
 Messiam? vid. *Galatin.* l. 4. de A. C. V. c. 3. *Lyra* ad h. l. & Mich. 4. 3.
Tarnov. comment. ad Mich. 4. 3. (1.) ap. *Anabaptistas*, non tan-
 tum Opifices, qui gladios & similia belli arma conficiunt, da-
 mnantes, sed etiam cum *Soc. & Weig.* bellum in N. T. simpliciter es-
 se prohibitum censes. vid. *Giesseus.* Tom. 3. disp. 17. th. 69.
 Sed, Resp. (1.) generatim tam *Judæis*, quam *Anab.* &c. quod ine-
 ptissime sententiā Prophetæ pervertant, dum verba ejus propriè
 & absolute de pace corporali accipiunt, quæ allegoricè & deter-
 minatè de spirituali pace, ex quā fluit externæ pacis studium, ex ra-
 tionibus suprâ dictis intelligenda sunt. (2.) Speciatim quidem *Ju-*
dæis respondere quidam solent Hieronymum secuti, ut *Drusus* l. 16.
 Observ. c. 6. & *Prækm.* in Vindic. h. l. tempore nativitatis Christi
Augustum Cæsarem Romanum Jani templum clausisse pacemq;
 universo orbi restituisse, eandemq; aliquanto durasse spatio, idq;
 satis esse, cum particula *ἵνα* *amplius*, non semper denotet perpe-
 tuitatem, sed pro aliquanto temporis spatio sumatur, conf. 1. Sam.
 7. 13. nec dubium esse, quin eodem tempore in diuturna pace mul-
 ta belli arma in agriculturæ instrumenta sint conversa. Cete-
 rum quia locus hic non præcisè de tempore nativitatis Christi, sed
 generatim de Ecclesia N. T. & cum primis de tempore vo-
 cationis gentium loquatur, quæ per egressum doctrinæ Evange-
 lii ex Zion h. e. prædicationem Apostolorum Hierosolymæ cœ-
 pram inchoata; prætereaquæ ipse Hieronymus fateatur, milites
 & legiones Romanorum, tempore Augusti, contra barbaras gen-
 tes fuisse delegatas, hinc rectius responderetur *Judæis*, locum al-
 legoricè de pace spirituali agere. uti jam generatim responsum
 est. conf. *Glass.* Ph. l. 1. sac. l. 3. Tr. 5. can. 13. (3.) *Anabaptistis* v. &
Weig. bellum in N. T. simpliciter hic damnari putantibus, speci-
 atim resp. ipsorum sententiā cum manifestis scripturarum lo-
 cis pugnare, quibus non tantum Magistratui committitur cura
 subditos ab injusta vi defendendi pacemq; custodiendi Rom. 13. 4.
 sed & legitimus belli armorumque usus à Magistratu mandatus

probat *Luc. 3. 14.* Cum igitur h. l. dicitur, *gentes conversi confla-*
bunt gladios in vomeres, non sentiendū est Apostolos inter gentes
Evangelium prædicantes, jussisse Magistratum legitimum arma
deponere & subditos ad prælium non exercere; sed jussisse qui-
dem Principes & Centuriones, quantum ad Christianismum spectat,
gladios suos in vomeres convertere h. e. pacem jam cum Deo per E-
vangelii gratiam habentes, operam quoqve dare paci & tran-
quillitati externæ; contra verò quantum ad officium Magistra-
tus & Centurionis attinet, jussisse vomeres in gladios convertere h.
e. subditos defendere eosqve ab hostibus & latronibus liberare:
hæc enim est vocatio Magistratus, quam Evangelium non tollit,
conf. Aug. Conf. Artic. 16.

LOC. VII. JSAL. II. 6.

De Judeis, præ Oriente plenis & in natis Alienigenarum cum ap-
plausu acquiescentibus, à Deo projectis.

S. 1. Circa locum hunc, quo Propheta Judæorum ad
 osculum Messæ frustra v. s. invitatorum projectionem ita per a-
 postrophem, ad Deum tanquā ingratitude testem vindicemq;
 directam, vaticinatur: *Sed projecisti (o Jhova) populum tuum, Domum*
Jacob, simulqve ternarium projectionis inductivum subjungit:

כִּי מָלְאוּ מִקְדָּם וְעוֹנֵנוּ כַּפְּשֵׁיתָם וּבִלְדֵי נָכְרִים יִשְׁפִּיקוּ
 duo potissimum controversa notamus (1.) quam plenitudinem, ob
 quam Judæi erant projiciendi, intelligat Propheta dicens: *quia ple-*
ni sunt, & quid per adjectam vocem מִקְדָּם designet? (2.) quid per
Natos Alienigenarum, in tertia projectionis ratione, significetur?

S. 2. Quod attinet (1.) *Judæorum plenitudinem*, ob quam
 erant projiciendi, certè variant Interpretum sententiæ, quas va-
 riæ nobis versiones indicabunt. Vulgatus vertit: *repleta est ter-*
ra eorum ut olim. Chaldaeus: *repleta est terra ipsorum idolis, sicut à*
principio. Jun. & Trem. *Pleni sunt malis*, Dieu: *rebus.* Forerius:
divitiis. Pisc. *nefariis artibus*, acceptis per imitationem ab vel ex
 Oriente. Vatablus vero & alii: *præ Oriente.* h. e. magis abundant,
 quàm,

quàm Orientales populi, Syri: quomodo & Luth. *den sie treibend
mehr / den die gegen Morgen.* Alii: *Præstigiis.* B. Varenius & alii
Chaldaum secuti: *Idolis* &c. Hæ versiones sanè omnes ostendunt
quidem (1) dandâ hic esse nominis cujusdam ellipsin, quæ cetero-
qui frequens in sacris est, conf. *Gloss. Phil. sacr. l. 4, Tr. 2. obs. n. 3.*
ubi & hunc locum allegat, vocemque *malis* cum Jun. & Trem.
subintelligit; dissentiunt verò in supplenda voce elliptica. Quæ-
ritur ergo quænam ex allegatis rectius hic subintelligenda fuerit?
Non placet nobis (1.) vox *rebus*, quia nimis generalis & levis est:
neq; (2.) vox *divitiis*: siquidem æqui pollentes proximè sequente
v. 7. rationis loco citantur, cum dicitur: *terra ipsorum plena est
argento & auro, & thesaurorum ejus non est finis*: neq; (3.) vox *præ-
stigiis* s. *magiæ*: nam *præstigiis* sequens statim ratio voce עוננים
proponit, quæ est à R. ענן *obnubilavit*, *præstigiis usus est ad oculos
hominum obnubilandos*: neq; (4.) vox *idolis*: nam & illa seq. v. 8.
disertè inter rationes rejectionis numeratur, eodemq; & v. 9.
pluribus Judæorum idololatria describitur. Putamus igitur, com-
modius hic subintelligi vocem *malis*, s. מרה h. e. *perversitate* s. *pra-
vitate* s. *contumacia*, conf. *Jl. i. 5. ut sc. verbis hismet: quia pleni sunt
malis præ Oriente*, generale quoddam rejectionis inductivum præ-
mittatur, dein verò species subjiciantur sc. *præstigiæ*, *divitiarum
abusus* & *inexplebilis cupiditas*, *idololatria* &c. Eadem versio-
nes (2.) ex parte commonstrant, vocem מקרם majus quid in-
ferre, quàm *olim* vel *ante* vel à *principio*, prout quidem Vulg. &
Chald. eandem vertunt, adeoque significare *Orientem*, & præfi-
xum insinuare comparisonem & per præpositionem *præ* ver-
tendum esse q. d. *pleni sunt magis quàm Oriens*. Quomodo & 2.
accipitur Ps. 18. 18. Ps. 45. 8. &c. Confirmamus hoc collatione seqv.
rationis clarioris, qua Judæi dicuntur *præstigiatores sicut Philistæi*.
Quemadmodum enim se habet vox ultima כפלושתיים in secundo rejectio-
nis inductivo, ita & vox ultima קרם in primo; ibi vero per פלושתיים no-
tatur Natio Philistæorum; E. & hic per קרם indigitatur *Oriens*: s. בניו קרם
h. e. *filiis Orientis*, ceu Kimchi rectè exponit, h. e. *Orientales* sc. *Aramæi,
Syri,*

Syri, Philistæis contradistincti. Sicut enim Philistæi Judæorum erant vicini ab occidente, ita Syri ab Oriente, conf. Isai. 9. 12. A malis ergo vicinis malos Judæi mores artesq; didicerunt, ita ut Occidentalibus quidem essent similes, Orientales verò longe etiam superarent.

§. 3. Qv. (1.) quoniam in tertio rejectionis inductivo sint נכרים נכרי, h. e. nati alienigenarum, in quibus Judæi, rejecto Messie cultu, השפיקו, h. e. sufficientiam s. complacentiam habuerunt s. cum applausu acqviserunt s. satis se habere putarunt? conf. 1. Reg. 20. 10. & Job. 27. ult. item, Targ. in Job. 1. c. & Thr. 2. 15. Majori verò contentione circa hanc rationem in designandis alienigenarum natis digladiantur. Nam (1.) quidam hoc de connubio cum alienigenis, quarum filii poterant alienigenæ appellari, interpretantur. Alii (2.) de multitudine nothorum. Nonnulli (3.) cum Hieron., de vitio Sodomitico, quod Judæi fuerint ἀρσενοκοίται, de quibus 1. Cor. 6. 9. & pueris alienigenarum ad id coëm̃tis more gentium vicinarum adhæserint, conf. Isai. 1. 10. Alii (4.) per נכרים נכרי ipsas intelligunt gentes externas, quorum moribus & vitiis delectati fuerint Judæi: quomodo & phralis huic planè similis כנני Isai. 60. 10. c. 61. 5. Pl. 18. 45. 46. & alibi ipsos notat alienigenas. (5.) Ebræi quidam metaphoricè designari putant libros, doctrinas & instituta gentium. Et hanc sententiam à Grotio quidem citatam, sed insuper habitam, probat in Bibl. illustr. ad h. 1. B. Calovius dicens: Rectè Ebræi per filios alienorum intelligunt doctrinis gentium instructos. Idem quoq; Lutherum sensisse, ita h. 1. reddentem: machen der fremden Kinder viel (quibus enim delectamur, horum certè numerum augeri facimus) glossa marg: arguit: das sind Kinder der der falschen Lehr und Abgötterei etc. Deniq; (6.) ut alias nunc taceamus, B. Varenius Comm. in Isai. h. 1. rejecta omnino primâ tertiâq; interpretatione, ceterisq; non memoratis, generalius hic verba sumit pro instrumentis s. insolentia s. luxuria s. idololatria à Natione aliena inventis & in Nationem Judaicam magno applausu introductis, quorum catalogus seq. cap. 3. v. 16. leqq. exhibetur; ubi & hodiernos Germanorum mores merito corrigit, quorum pars magna, quicquid Gallicanæ levitatis & luxuriæ vident (Germ. Wrodellet und Trachren) ita amplexantur, ut iisdem applaudant, atq; ita revera cum Judæis sint משפיקים. Nos proximè præcedentem sententiam præferimus, ita tamen ut hanc non improbemus, sed includamus, h. s. non acquiescunt Judæi doctrinæ Messie ex Zion egressæ (sicut gentes, ad Ecclesiam ejus confluentes, in eadem illa Messie doctrina semitisq; sufficientiam & complacentiam habent, ita ut eidem applaudant v. 2 & 3.) sed rejecto Messia ejusq; doctrina, lumine & semitis v. 5. externa omnia præferunt gentiumq; sedutorum institutis, doctrinis & inventis & consequenter moribus vitiisq; cum applausu adhærent &c.

תוספתא RESPONDENTIS

QV. Cur Israëlita Num. XI. 4. s. coll: cum Exod XVI. 3. carnis esum
in deserto abs Mose ardentissimò planè desiderio inter lacrymas po-
stulaverint, cum illi non tantùm ex Ægypto multa secum animalia,
ovēs & boves, abduxerint Exod. XII. 38. &c. sed & tam in medio
itineris pecore nondum destituti fuerint: potum enim pro illo po-
stulabant Exod. XIII. 3. quàm circa finem pecoribus abunda verint.
Num. XXIII. 4. 16. 26? Ego pro ingenii modulo, super hac quæsti-
onē, monitū Quorundam, sententiam dicturus meam existimo,
rem illam, nondum hætenus, quantum quidem scio, ventilatam,
non carere dubio. Dico tamen (1) ovēs & boves ex Ægypto
adductos in molestissimo & longinquo illo itinere, per desertum
& loca planè arenosa facta, partim non adeo per generationē cre-
visse, partim sive ob diversitatem sive ob raritatem pascuæ tractu
temporis defecisse, ita ut numerus animalium non tantus re-
maneret, quantum cœtui sufficeret tantò rectius cibando (2) Pro
quibus alimenta postularunt, videri fuisse jumenta, quibus ad iter
commode perficiendum utebantur (3) reliquis pecudibus, quæ
circa finem itineris superstibabant, pepercisse illos, ut in terram
promissam rectius colendam eas adducerent (4) Lyra (referente
id Polo sine Epicrisi in Crit. ad Num. XI. 4. s.) putare quidem Israëlitas
pepercisse pecori suo adhuc residuo propter avaritiam, carnesque
magis delicatas desiderasse, & hanc ob causam DEum, desiderio i-
psorū satisfacturum, coturnices misisse; Cæterum an Deus avaritiæ
potius & luxuriæ populi sui, quàm defectui, certè lacrymis signifi-
cato Exod. XII. 4. 9. voluerit satisfacere, non immeritò dubitatur.

Ad Præstantissimum DN: PISTORIUM,

Auditorem meum, in Collegio Theol. Disputatorio privato,
super Aug. Conf. & Articulos cognatos agnatasque con-
troversias, solertissimum svavissimumq;

Post specimina Wittebergæ pridem publicè edita, jam quoque ap. nos in
Collegio Prophetico - Exegetico publicè NYD responsurum!

Primus, AMICE, novo cathedram conscendis in anno.
Gratamur; PROSIT (4) sedulitatis honos!

Sed

Sed fac, principio medium conforme sit ipsumque
 Exodium: felix sic novus annus erit:
 Exemplo Commilitibus sic PRODERIS ipso,
 Ex *Pistore*que mox *Pastor* honorus eris.
 Tunc acclamabo: Tibi, *Pistor*, munia (a) PROSINT,
 PROSINT, quas PORTAS (b) *Pastor* amatus, oves.
 Interea votum gemines: O (c) SPIRITUS alme,
 Ad spires studio *Spiritu*que meo!

(a) *Anagr. PISTOR.*

(b) *Anagr. PASTOR.*

(c) *Anagr. PISTORIUS.*

L. Mg.

A. D. Habichhorst, D.

CArmina sunt dicenda, neget quis carmen Amico,
 Quem Pietas, studium, vita modesta probant.
 Arma virumque cano: PISTORIUS impiger alta
 Pulpita conscendens, praelia docta parat.
 Maeste animo. *Celebri* quæ se sub *Præside* virtus
 Exerit, en tandem! præmia larga dabit.
 Utimur adversis, crescit sub pondere Palma,
 Pax bellum sequitur, Pacis alumna quies.
 Dum vires annique sinunt pugnabimus ambo,
 Seriùs aut citiùs, pulchra corona manet.

*Paucis hisce metri Cl. Du. Resp. SS. Tb. Stud. Veterano laudariß. Amico
 conjunctiss. allibari affectus sinceritatem M. M. 2 gr. comestatur*

M. J. HEIDEMANN.

Quid labor assiduus valeat, quid mentis acumen,
 PISTORI præsens pagina docta docet.
 Dulcia divini scrutari oracula verbi
 Hactenus una TIBI sedula cura fuit:
 Hinc potis es levavi populum sermone tenere,
 Doctumque argutâ solvere voce plicas.
 Perge, sequetur honos, hi quem meruere labores,
 Uberiorque aderit Gloria, Fama, Decus.
Benevolentia ergo paucis hisce lineolis Nobil. ac clarè docto Du. Respon-
denti Amico suo olim & nunc infuscatò gratulari voluit, debuit
 MARTINUS HEIDEMANN.

✽(o)✽

quàm Orientales populi, Syri: qvomodo & meſſe / den die gegen Morgen. Alii: *Preſtigi* Chaldaum ſecuti: *Idolis* &c. Hæ verſiones ſa- qvidem(1) dandã hic eſſe nominis cujuſdam qui frequens in ſacris eſt, conf. *Glaſſ. Phil.* ſac ubi & hunc locum allegat, vocemqve *malis* ſubintelligit; diſſentiunt verò in ſupplenda- ritur ergò qvãnam ex allegatis rectius hic ſu Non placet nobis (1) vox *rebus*, qvia nimis neq; (2.) vox *divitiis*: ſiquidem æqui pollent v. 7. rationis loco citantur, cum dicitur: *ten argento & auro, & theſaurorum ejus non eſt ſi- ſtigis ſ. magiã*: nam *preſtigias* ſeqvens ſtati proponit, qvæ eſt à R. ענן *obnubilavit*, *preſt- boninum obnubilandos*: neq; (4.) vox *idolis* diſertè inter rationes rejectionis numeratu pluribus Judæorum idololatria deſcribitur. modius hic ſubintelligi vocem *malis*, ſ. סרה *vitate ſ. contumacia*, conf. *Jlai. i. 5. ut ſc. verbis malis præ Oriente*, generale quoddam rejectio mittatur, dein verò ſpecies ſubjiciantur ſc. *abusus & inexplebilis cupiditas*, idololatria nes (2.) ex parte commonſtrant, vocem ferre, qvàm olim vel ante vel à principio, p Chald. eandem vertunt, adeoque ſignifica- xum inſinuare comparationem & per pr- tendum eſſe q. d. *pleni ſunt magis quàm Ori-* accipitur *Pſ. 18. 18. Pſ. 45. 8. &c.* Confirmamu- rationis clarioris, qua Judæi dicuntur *preſti-* Qvæ admodum enim ſe habet vox ultima קרם inſi- nis inductivo, ita & vox ultima קרם in primo; ib- tatur Natio Philiftæorum; E. & hic per קרם indig- h. e. *filii Orientis*, cen Kimchi rectè exponit, h. e.

the scale towards document

treidens
us & alii
tendunt
cetero-
bſ. x. n. 3.
Trem.
L. Qvæ-
a fuerit?
levis eſt:
eqvente
lena eſt
vox præ-
עוננים
ad oculos
ſeq. v. 8.
& v. 9.
ur, com-
te ſ. præ-
leni ſunt
um præ-
vitiarum
n verſio-
quid in-
Vulg. &
& præſi-
pre ver-
modo & d
one ſeqv.
Philiftæi.
lo rejectio-
הַפְּלִשְׁתִּים
בְּנֵי קָרַם
Aramæi.
Syri,